

MED KNJIGAMI SLOVENSKE MATICE

Med novitetami Slovenske matice kaže najprej omeniti drugo knjigo Zaratu-strovo izročilo Ivana Urbančiča. Gre torej za nadaljevanje široko zasnovanega filozofskega teksta, ki v sedanjem tretjem delu prinaša Stanje konca zgodovine evropske biti, v četrtem pa Srečanje človeka s svojim bistvom. Seveda je razvidna povezava s prvim delom, ki prične z začetki zgodovine evropske biti. Kot pravi avtor: »Obe poti se tako strneta v eno samo pot pomnenja in ovedanja evropskega človeka kot svetovnozgodovinskega bitja današnje ‚krize duha‘ v izgubi resnice in biti in ogrožene človeškosti kot znamenje moderne dobe.« Vodilnega pomena je prizadetost v okviru zavedanja in ovedenja v stanju modernega časa in človečnosti, seveda pa avtor ne želi ponujati recepture. Obsežno filozofsko pisanje Ivana Urbančiča je zgoščeno premišljevanje, kot ga na Slovenskem v takem okviru in tematiki doslej še nismo imeli. Že zaradi celovitosti Zaratu-strovega izročila bi bilo potrebno posebej, natančneje in kritično spregovoriti.

*

Roman Vladimira Kavčiča Somrak se navezuje na zgodovinski čas in nam priključuje v spomin njegov prejšnji roman Pustota. Sicer v sodobnem življenju zasidrani pisatelj – ali v polpreteklem – je s premikom v oddaljeno preteklost presenetil; vendar pa pisatelj namen ni oživljati neke segmente iz zgodovine na romanesken način v posnemanju določenega časa in razmer, ampak najti tiste vzvode in silnice, ki vsakokratno eksistencialno zaobjemajo človeka in protislovja v preseku družbe; človeške ujme in stiske, zunanje in notranje, so kakor zunajčasovne, in kot je v življenju pogosto, zdaj vsiljeno od zunaj, zdaj v preizkušnji lastne osebnosti. V jedru pa z romanom Somrak sledi moderni pripovedni klasiki, kakršno v sodobni literaturi poznamo tudi drugod. Vladimir Kavčič je slogovno zgoščen, le malokrat se prepusti širini, izogibajoč se dolgovčnosti. Kljub močni zgodovinski barvitosti razkriva Somrak človeško revo in moč z različnih aspektov, in v sivini takih in drugačnih prepletov se razodeva življenje v dokaj tragični luči, vendar ne brezizhodno, ne le v času, ki ga prikazuje pisatelj. Za knjižno opremo s skladno, lepo ovojnico je poskrbela Lenka Kavčič.

*

Duhovna zgodovina Slovencev Janka Kosa je sama po sebi privlačna po tematiki, izzivalna knjiga, kjer si obetamo vsestranske osvetlitve v času in prostoru.

ki ga zaznamuje profiliranost duhovnega razpona Slovencev. Pri taki razpravi je seveda potreben interdisciplinarni pristop, ki se ga je avtor držal zlasti ob literarno-zgodovinskih ugotovitvah in zgodovini. Seveda pa so tu še druge premise, ki jih je avtor zdaj bolj zdaj manj upošteval, pač po potrebi, da sledi osnovnemu namenu razprave. Kakor prinaša to in ono novo, ali tudi prej malo opazno, pa bi mestoma želeli podrobnejšo razlago. Preseneča, da je izpustil predkrščansko verovanje, običaje, kar ima npr. sledi od ljudske pripovedi o Kurentu, kurentovanju, Devovem Belinu, Valvazorju, Cankarjevem Kurentu, pa še drugo; splošno (slovansko o tovrstnih vsebinah najdemo od Prokopija do Damjana Ovsca. Avtor je vključil tudi likovne in glasbene dosežke, kolikor je bilo fiolozofskih, želeč prikazati duhovna stanja in usmerjenosti. Pri svojem zgoščenem podajanju razglablja le o osrednjih problemih in na ta način tvori zgolj jedro pregledne celote. Mestoma bi bila potrebna pojasnila ali tudi dopolnitve, tako npr. pri Etbinu Kristanu avtor ugotavlja, da je ostala njegova jugoslovanska socialdemokratska stranka na obrobju političnega delovanja, ni pa vnesel, da se (po vzorovanju avstrijskega modela) ni posvetila dvema pritiskajočima problemoma: kmečkemu proletariatu in narodnemu vprašanju. Pri Ivanu Cankarju se je naslonil predvsem na njegova literarna dela, neizrabljena pa je možnost, kjer je pisatelj sam nedogmatično pojasnil svoje videnje socialnega vprašanja in družbe. Tudi pri J.E. Kreku bi pogrešali še kako pomembno komponento. Vseeno pa ne kaže spregledati, da je bil avtorjev namen strniti duhovno zgodovino Slovencev kar se da jedrnato in pregledno, najsi tako vprašanje kliče po obsežni, vsestranski obravnavi, nadrobnih opredelitvah. Čas med 1941. in 1945. je avtor poimenoval slovensko katastrofo; ne da bi bil čakal na (prepočasno) zgodovinopisje, je začrtal vidik diferenciacije in posledic, nato seže v povojna komunistična leta in zaključi z letom 1990 in po njem. Na koncu ima imensko kazalo, prav tako pa bi bile potrebne opombe, viri. Zgolj nekaj nakazanih zapažanj ob J. Kosovi noviteti samo opozarja na knjigo, vredno branja in razmišljanja. Je eno tistih del, ki bo nedvomno našla široko razdelan kritični odmev, kot ga Duhovna zgodovina Slovencev zasluži. Za knjižno opremo je poskrbel Jurij Kocbek.

*

Ko imamo pred seboj Sijajni dan ob reki Františka Benharta, se nehote spomnimo na pokojnega Otona Berkopca. Oba sta bila zlahen vezni člen med Češko in Slovenijo, jo kulturno in drugače povezovala, živela polno na obeh valovnih dolžinah in hkrati delovala v posredovanju in spoznavanju, prevajanju. Sijajni dan ob reki Benharta pa ima drugačno valenco. Čeprav tudi tu seva Benhartov kulturni utrip, pa ta ni na prvem mestu: knjiga je svojevrsten potopis Čeha (ki mu je Slovenija postala druga domovina), doživetveni očrt prikazanega, kar občuduje, od planin do morja, seveda so srečanja z ljudmi v ospredju. Kot sam pravi, mu je prenekatera marginalija postala sredica pri srečanjih in sprejemanju narave. Marsikateri zaselek ali predel utegne biti tudi Slovincu neznanka, Benhart je po dolgem in počez z navdušenjem potovalca odkrival raznotero podobo Slovenije in njenih ljudi. Tudi preko uradnih meja ga je povedla pot, kjer živijo Slovenci. Prav gotovo je Sijajni dan ob reki čisto svojstveno pričevanje tujca, ki ga imamo za domačega. Fotografije dopolnjujejo zapise, knjigo pa je lepo opremil Jurij Kocbek. Toplo uvodno besedo je napisal Matjaž Kmecl.